

Gönderim Tarihi: 10 Eylül 2023

Kabul Tarihi: 8 Aralık 2023

Yayımlanma Tarihi: 15 Aralık 2023

SİSTEM BAĞLAMINDA DİN EĞİTİMİ

Fatih Menderes Bilgili- Ömer Yavuz
Türkçe, Konya: Çizgi Kitabevi, 2020, 344 sayfa.

Ayşe Betül BALIKÇI*

Din, insanların hayatlarını şekillendiren, yaşamlarına anlam katan, inananların temel dinamiği, hayat yolculuğunun vazgeçilmez kılavuzudur. Özellikle İslam dini, insanlığın kurtuluşuna, iç huzurunu yakalamış kâmil insana ulaşmada başat aktördür. Bilgili ve Yavuz, kitapta, bu kazanıma ulaşmada yapılacak din eğitimi, normatif bir biçimde, fizik biliminin ışığında oluşturmaya çalışmaktadır. İslam'ın öznelikleri doğrultusunda evrensel, genel geçer inanılan dinin eğitimi formüle etme amacında olan çalışma, din eğitimi alanına farklı bir bakış açısı sunmaktadır. 11 bölüm, giriş ve sonuç bölümlerinden oluşmakta ve kalp eğitimine özel bir önem atfetmektedir.

“Din Kavramı Hakkında Bir Değerlendirme” adlı birinci bölümde fizik ötesi âlemden bilgi sahibi olma imkânı veren din kavramı, fiziki âlemdeki kavram örüntüsü üzerinden örneklendirilir. “*Her ilmi disiplinin geçerliliği test edilmiş, sonuçları kabul edilmiş, dinamik bir kavram topografyasına sahip olduğu*” (s.17) ifade edilir. İlmî hayatta anakronizme düşülmemesi hatırlatılır. Kur'an ayetleri, geleneğin bakış açısından arındırılırsa fizik bilimleri gibi nesnel yasalar oluşturacaktır. Böylece inananlar, tahkiki imana kavuşarak toplumsal barışı tesis edebileceklerdir. Din eğitiminin buradaki fonksiyonu, olası entropi artışını asgariye indirebilmesidir (s. 35). İkinci bölümde evrensel özelliğe sahip Kur'an'ın tanrı anlayışı “*İnsanın zihin dünyasında yeterli olmayan*

* DİB, Müftü Yardımcısı

e posta: aysebetulbalicki@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7806-3787.

Atıf/Cite as: Balıkçı, Ayşe Betül. “Kitap Tanıtımı: Sistem Bağlamında Din Eğitimi”. *Dini Araştırmalar* 26/65 (Aralık 2023), 699-702.

bir şeyler için mi din geldi? Dini insan mı icat etti, din yapay mıdır? Doğal mıdır?” (s. 46) sorgulanır. Yapısöküm metodu, doğa ile yüzleştirilir. Evrenle ilişki kuran insanın, fiziki âlemin işleyiş ve nizamını, metafizik eğitimde metot olarak keşfinden ve fizikselleştirmeden bahsedilir. Kibirlenme, seslerin en çirkini eşek sesi ile fizikselleştirilir (s. 59).

Üçüncü bölümde “Eğitim Kavramının Yakın Anlamları” başlığında eğitim/terbiye, öğretim/tâlim, edep/te’cip kavramları arasındaki ilişkiden bahsedilir. Eğitimde “din eğitimi” mi “dini eğitim” mi tartışmasına değinilir. Asıl mesele; din eğitiminde neyin öğretileceğidir. Muhatap kitleyi tanımak gelişim basamaklarını, zihinsel olgunluğu göz önüne almak önemlidir. Dördüncü bölümde sistem, “*Belirli bir gayeyi gerçekleştirmek için gerekli olan düzenli, kesintisiz biçimde birbirini izleyen operasyonlar koleksiyonu*” (s.82) şeklinde tanımlanır. Nasıl ki Kur’an; evrenseldir ve insanın tüm boyutlarına hitap eder, din eğitimi de disiplinler arası yaklaşımla insanın tüm boyutlarını içeren bir sistem oluşturmalıdır. Bu bağlamda yazar din eğitimini; kişiye çevre bilinci, iş, aile ahlakı kazandıran, rol model olmasını sağlayan süreç (s. 98) olarak tanımlar.

“Din Eğitiminde Araçsallaştırma Sorunu” adlı beşinci bölümde, din eğitiminin yoğun bilgi kirliliğine karşı doğal bilgi ile zihinleri besleyip ulü’l-elbâba ulaşma hedefi, mabedin fonksiyonu, kazanımları sorgulanmaktadır. Din eğitimi, bilimin verileri ışığında eğitimini güçlendirebildiği gibi bilimin sakıncalı alanlarda kullanılmasına engel olur. Altıncı bölümde sembollerin ve dilin önemi, determinizm, sebep-sonuç gibi fiziki alemde var olan nesnel bilgi ve dilin, din içinde oluşturulmasının gerekliliğinden ve Kur’an’ın sıklıkla tekrar eden afak ve enfüsi ayetlerin vurgusundan bahseder. Nasıl ki, fiziki âlemin dili matematik ise, tasarımcının dilini tespit ve bunun eğitimi, din eğitimcilerinin sorumluluğundadır (s. 136).

Yedinci bölümde “Kültürel Kodların Din Eğitimi Açısından Önemi” başlığında din eğitiminde muhatap kitlenin içinde bulunduğu sosyo-kültürel şartların dikkate alınması gerektiği anlatılır. İslam hukukunda Mecelle kaidelerinden olan zamanın değişmesine bağlı olarak hükümlerin değişeceği¹ ilkesinde belirtildiği gibi gün gelir, hükümler değişebilir. Burada din eğitimine düşen, Mehmet Akif’in deyimiyle Kur’an’ın hükümlerini asrın idrakine söyletmek, geleneğimizde irfan denilen öz farkındalık kazandırmaktır (s. 153). Farklı

¹ Ali Haydar Efendi, *Dürrü’l Hükkâm Şerhu Mecelleti’l-Ahkam* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019), 1/102.

kültürel yapılar, amaç olarak görülürse, İslam'ın Araplaşması, Hıristiyanlığın Avrupalılaşması (s. 156) gibi yanlışa gidilir. Sekizinci bölümde, sadece maddi bünyeye sahip olmayıp, ruh, zihin, kalp gibi manevi bir yönü olan insanın, iradesi ile hayatın öznesi olduğu hatırlatılır. Din eğitimi, bireye kendini tanımasını, yönetmesini (s. 172) öğretirken önce Rabbini tanımasını sağlar. Kur'an'ın ifadesiyle “*Rabbini unutup bu yüzden Allah'ın da onlara kendilerini unutturduğu*”² kimselere kılavuzluk için, din eğitimi insanla ilgili bütün disiplinlerle ilişkilidir, insanın fenotipsel yapısını esas almalıdır.

“Din Eğitiminde Akılsal ve Duygusal Sistemlerin Önemi” başlıklı dokuzuncu bölümde, sebep sonuç ilkesine ilaveten evrendeki her şeyin insanın anlayabileceği yapıda olduğunu anlatan antropik ilkedен bahsedilir (s. 196). Akılcı ve duygusal sistemler arasındaki çatışma konusunda “vagon çıkmazı” (s. 200) örneğiyle fiziksel yakınlığın olmadığı teknoloji dünyasında duygusal etkilerin zayıfladığı açıklanır. Onuncu bölümde, ihmal edilen kalp eğitiminden bahsedilir. Kalp, kendisine zarar vermeyen ortamlarda bulunarak, (s. 217), sâlih amelleri gaye edinerek gelişir. Kalbin fonksiyonlarını yerine getirebilmesi, bir hedefe odaklanmış özben ile kalp inşası sonucunda olurken, inşa edilmeyen kalp, epigenetik özelliği nedeniyle kendini bilgiye kapatır. Kalbin sözde Tanrı inançlarından kurtulması, kelebek etkisi olabilecek her türlü kötülükten uzak durması gerekir. Son bölümde genetik program üzere yaratılan insanda pasif ve aktif bilincin mevcut olması, özbenin toplumsallaşmayla öğrendiği bilinç dışı davranışların pasif bilinç fazında değerlendirildiği anlatılır. Din eğitimi, pasif bilinç düzeyindeki batıl inançlarla bozulmaları önlemede önemlidir.

Yazarların çalışmaya bilimsel bir aktivite yürütebilmek adına kavramların içeriklerini belirlemeye çalışmakla başlaması önemlidir. Bu şekilde eserde kullanılan teknik kavramları netleştirmiş ve anlam kargaşası oluşmasına engel olmaya çalışmışlardır. Kitap, din eğitimiyle ilgilenenlere, Kur'an-ı Kerimin surelerinin isimlerini incelediklerinde, Kur'an'ı kâinat ile beraber okumaya bizzat kendisinin davet ettiğini ve bu anlayışla bir din eğitimi oluşturma ilhamını verdiğini ifade eder. Çalışma, Yaraticının tevhid ilkesinin yeryüzüne bir yansıması olarak bütünlük ve ahenkten hareketle din eğitiminin ilkelerini belirlemeye çalışır. Kâinatın tıpkı Kur'an gibi ilkeler vaz ettiğini ortaya koyması, bu sisteme matematik-mantık açısından bakması, okuyucunun kitaba olan ilgisini artırmaktadır. Aslında aynı hakikati bulmak adına ortaya konan ilmi disiplinlerde kategorilendirme yapmanın ve üstünlük gibi değerler atfet-

² Kur'an Yolu Meâli, 2014, Haşr 59/19.

menin yanlışlığını, ilimlerin ikili ayrımına karşı çıkması manidardır. Bununla birlikte eserde din eğitiminin temel konuları, sistematik bir bütünlük içerisinde ele alınmaz. Bir ders kitabı formatından ziyade din eğitimi teorisi oluşturmaya çalışılır. Teori ve ilkeleri dini gelenekten arındırarak belirlemeye çabalar ama din eğitiminin problemlerine ve çözüm önerilerine değinilmez. İlimlerin tasnifinin hakikati görmeye nasıl engel olduğunun izahı da kitaptan beklenen ama açıklanmayan hususlardandır.

Nesnel bir din dili olmazsa anlam kargaşası yaşanacağından, genel geçer kâinat yasaları ışığında din dili oluşturma çabası, kitaba özel değer atfetmektedir. Bununla birlikte çalışma, din eğitiminin eğitsel gerçeklik ve eğitim bilimleri ile ilişkisine hiç değinmemektedir. Din eğitiminin interdisipliner bir anlayışa sahip olması gereğinden bahsetmekle beraber fizik yasaları çerçevesinde bulunacak din dilinin yöntem ve teknikleri hakkında ve diğer dinlerin öğretimi konusunda nasıl bir yaklaşım içereceğini belirtmemektedir. Eğitimde süreç ve sonuç boyutuna kalp eğitimi açısından bakıp süreci esas alması, suç ve cezanın nörolojik boyutunu din eğitimi açısından tartışmaya açması, din eğitiminin fonksiyonelliği ve disiplinlerarası özelliği açısından anlamlıdır.